



**Едуард Валерійович ЩЕПАНСЬКИЙ**,  
кандидат економічних наук, доцент,  
професор кафедри публічного управління та адміністрування  
Хмельницького університету управління та права,  
*edik\_777@list.ru*

УДК 338.48

## **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ МІСЬКОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ДО УМОВ ТУРИЗМУ**

*З'ясовано необхідність теоретичного аналізу взаємозв'язку таких великих систем, як «туризм» та «місто». Визначено сутність поняття «дестинація», обґрунтовано ознаки її класифікаційні види міської дестинації, а також основні завдання, які ставляться перед містом у сфері туризму. Визначено сукупність факторів, які здійснюють позитивний та негативний вплив на міську дестинацію, а також особливості розміщення атракцій та туристичної інфраструктури. Проведено аналіз значущості впливу факторів туристичної природи на міську дестинацію, зокрема за такими блоками, як: економіка, суспільство, культура, екологія та міське середовище. Визначено алгоритм формування адаптивності міської дестинації, який складається з восьми взаємопов'язаних етапів. Доведено комплексний характер організаційно-економічного механізму адаптації міської дестинації до умов туризму, який не є моделлю пасивного пристосування, а здатний змінювати середовище відповідно до своїх вимог, що розкривається через такі його функції, як: попередження, нейтралізація, трансформація та стимулювання.*

**Ключові слова:** туризм, місто, механізм, організаційно-економічний механізм, адаптація, дестинація.

Багатогалузевий виробничий комплекс туристичної індустрії офіційно визнаний однією з найбільших, високоприбуткових галузей світового господарства. За оцінками експертів Всесвітньої ради з туризму і подорожей, на частку сучасного туризму припадає не менше 11 % світового валового продукту.



До останнього часу туризм вважався однією з найбільш швидко розвиваючих галузей, проте останні загострення суспільно-політичної й економічної ситуації у світі поставили під питання позитивні тенденції в розвитку туризму. Зміна ситуації на туристичному ринку вимагає ретельного дослідження, необхідно вирішити великий комплекс проблем у сфері теорії та практики туризму. Однією з причин такого становища є брак уваги до аналізу причин і наслідків трансформації туризму як феномена і його взаємодії з міськими агломераціями.

Незважаючи на значимість індустрії туризму в сучасному суспільстві, до теперішнього часу залишаються невирішеними багато питань у плані теоретичного аналізу ролі міст у розвитку туризму, системного підходу до його вивчення, а також формування організаційно-економічного механізму адаптації міських дестинацій до умов масового туризму, що й становить актуальність теми наукової статті.

У галузі теоретико-методологічних аспектів аналізу економіки та організації туризму слід відмітити роботи А. Ю. Александрової, М. Б. Біржакова, Н. І. Кабушкіна, В. А. Квартальнова, В. Ф. Кифяка, О. С. Шаптала. У галузі методичних проблем організації туризму в умовах міських агломерацій та розвитку концепцій дестинації доцільно звернути увагу на праці В. Ф. Данильчука, Л. П. Дядечко, Т. І. Ткаченко, Р. Батлера, Н. Лейпера та ін.

*Метою статті є* опрацювання теоретико-методичних підходів до формування організаційно-економічного механізму адаптації міської дестинації до умов туризму та формулювання власного бачення.

За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ВТО), більше половини світових туристичних потоків направлені в міста, які можуть виступати як у якості транзитного пункту, так і дестинації. Незважаючи на зростаючу роль міст у системі туризму, дотепер залишаються невирішеними багато проблем у плані теоретичного аналізу зв'язків таких систем, як туризм і місто. По-перше, донині туризм переважно реалізується в жорстких, утилітарних, прагматичних формах. По-друге, туризм як явище, система, процес взаємодіє з містом, як з великою системою. У результаті виникає необхідність аналізу взаємодії двох великих систем: туризму як динамічної системи і міста як відносно стаціонарної, статичної і детермінованої системи.

У цих умовах для успіху міста як дестинації й одночасного непогіршення якості життя дуже важливо забезпечити формування їх взаємоадаптивних властивостей. Адаптивність у цьому контексті слід розглядати як необхідну умову для формування толерантності — один із основних принципів сталого соціально-економічного розвитку.

Отже, місто повинно надавати не тільки туристичний продукт високого рівня, що характеризується необхідними параметрами безпеки, комфортності й таке інше, але й у цілому повинно бути динамічно пристосоване до організації масових процесів міжнародного туризму. Туристи, у свою чергу, повинні мати уявлення про традиції, звичаї, уклад життя місцевого населення і проявляти повагу до них.

Досліджуючи поняття «дестинація», яке в перекладі з англійського «*destination*» означає «місцезнаходження, місце призначення», слід зазначити, що в туристичній сфері використовують термін «туристична дестинація». Але разом з тим, згідно з визначенням Оксфордського туристичного словника, під даним поняттям розуміють «країни, регіони, міста та інші території, які приваблюють туристів, є головними місцями локалізації туристичної діяльності, потоків туристів та їх витрат; місця максимальної концентрації визначних



туристичних пам'яток, засобів розміщення, харчування, розваг, інших послуг та економічного, соціального і фізичного впливу туризму» [1].

Деяко інше визначення туристичної дестинації пропонується Європейською комісією, яка визначає її як «територію, яка окремо ідентифікується і підтримується для туристів як місце відвідування й у межах якої туристичний продукт координується одним чи декількома закладами (влада) або організаціями» [2].

На нашу думку, найбільш повне та комплексне визначення туристичної дестинації запропоновано ВТО, а саме: «Дестинація — це фізичний простір, у якому відвідувач проводить не менше однієї доби. Він включає туристичні продукти, такі як послуги та атракції, а також туристичні ресурси в межах однієї доби подорожування. Цей простір має фізичні й адміністративні кордони, які визначають форму його управління, імідж і репутацію, що впливають на його конкурентоспроможність на туристичному ринку» [3].

Дестинацією може бути континент, країна, регіон, місто, музей, музейний артефакт і т.д. Міські дестинації є антропогенними за походженням і багатофункціональними. Серед міських дестинацій виділяють такі типи: столиці; культурні столиці; міста, пов'язані з розвитком культури, мистецтва, спорту тощо; історичні міста; промислові міста; центри міст; окремі райони міст.

При дослідженні міста як дестинації [4] виділяють такі функції міста:

- місто як атракція;
- місто як «вікно» — місто володіє критичною масою додаткових послуг (широкий вибір ресторанів, нічних клубів, розваг і т. ін.);
- місто як засіб доступу — багато міст є крупними транспортними вузлами (в них зосереджені аеропорти, залізничні вокзали і т.д.), і таким чином міста залучають велику кількість туристів, які не зацікавлені у відвідуванні міста як такого.

Такий підхід відзначає основні завдання міста в сфері туризму, проте упускає регулюючу функцію міста, яка надзвичайно важлива не тільки для самого міста, а й для розвитку туризму в прилеглому регіоні. На наш погляд, функції міста як дестинації доцільно об'єднати таким чином:

- місто як центр тяжіння туристичних потоків (за рахунок атракції, широкого вибору додаткових послуг або транспортної інфраструктури);
- місто як центр перерозподілу туристичних потоків (за рахунок транспортної інфраструктури, а також надання інформації про атракції в регіонах);
- місто як центр регулювання туризму на території міста і в прилеглих районах;
- місто як центр забезпечення туризму (кадрами, матеріально-технічне забезпечення і т.д.).

Таким чином, туристичний продукт, запропонований містом, надзвичайно гетерогенний. Місто багатофункціональне і здатне задовольнити широкий спектр туристичних потреб, що особливо важливо з точки зору різноманітності мотиваційних чинників туристів. Разом з тим слід враховувати фактори, які здійснюють позитивний та негативний вплив на міську дестинацію, а також особливості розміщення атракцій та туристичної інфраструктури (рис. 1).

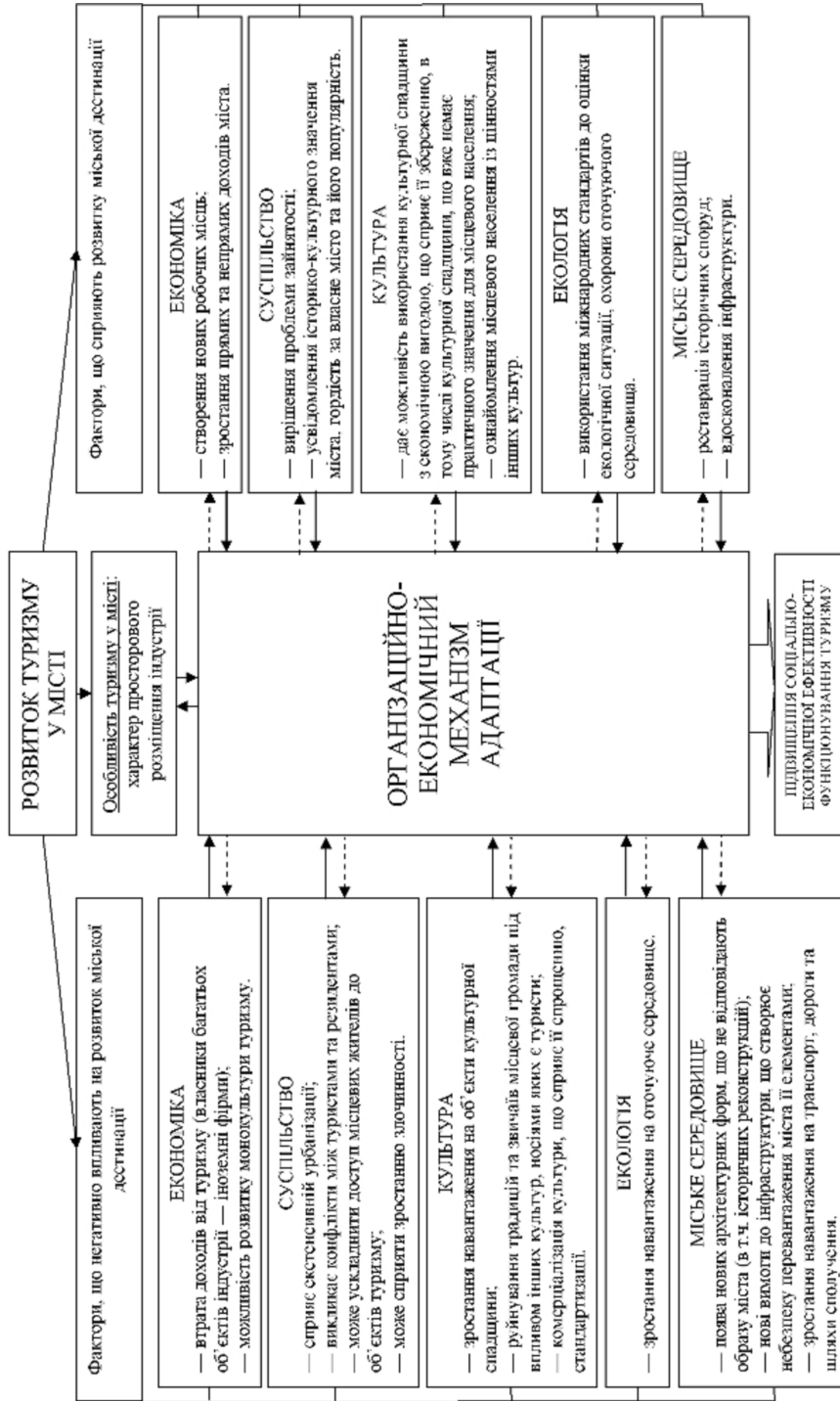


Рис. 1. Фактори туристичної природи, що здійснюють вплив на розвиток міської дестинації



На рис. 1 показані основні п'ять блоків, на які туризм в умовах міста здійснює найбільший вплив, а саме: економіка, суспільство, культура, екологія та міське середовище. У кожному блоці розвиток туризму породжує як негативні, так і позитивні процеси.

Для кожної конкретної дестинації окремі фактори можуть мати особливе значення, тоді як значення інших практично повністю нівелюється. Провівши аналіз значущості впливу факторів на міську дестинацію, можна зробити такі висновки. Найбільший вплив на економіку міста туризм надає завдяки зростанню прямих і непрямих доходів, друге місце за значимістю займає створення робочих місць, на третьому місці — втрата доходів у зв'язку з недосконалістю організації індустрії туризму, залучення туризму в тіньову економіку. Небезпека розвитку монокультури оцінюється як незначна.

Щодо блоку «Суспільство», то вирішення проблеми зайнятості є найважливішим аспектом впливу туризму на населення. У цьому аспекті особливу увагу необхідно приділити не тільки стимулюванню цієї функції, тобто створення нових робочих місць, а й їх трансформації. Традиційно вважається, що туризм створює робочі місця невисокої кваліфікації, проте динамічний розвиток туризму вимагає від працівників сфери туризму високої кваліфікації. Друге місце займає усвідомлення історико-культурного значення міста, гордість за власне місто та його популярність. Далі за значимістю такі аспекти впливу туризму на місто, як розвиток толерантності, ускладнення доступу до об'єктів туризму і зростання рівня злочинності.

Оцінюючи вплив туризму на екологію, культуру і міське середовище, відзначаємо, що найбільш значущими є такі фактори, як: зростання навантажень на навколишнє середовище, можливість використання культурної спадщини з економічною вигодою і реставрація історичних споруд та вдосконалення міської інфраструктури.

Процес формування організаційно-економічного механізму адаптації міської дестинації до розвитку туризму повинен включати всі підсистеми та складові їх елементи. У цьому аспекті адаптивність повинна формуватися усіма елементами міста.

Алгоритм формування адаптивності міської дестинації представлений на рис. 2.

Слід визнати дуже складний та комплексний характер організаційно-економічного механізму адаптації міської дестинації до умов туризму. Багато вчених обмежуються розробкою моделей пасивної адаптації, тобто пристосування. Однак поняття адаптації ширше за пасивний процес пристосування до змін зовнішнього середовища, воно також включає в себе і здатність системи пристосовувати це середовище до своїх потреб.



**Рис. 2. Алгоритм формування адаптивності міської дестинації**

Таким чином, організаційно-економічний механізм адаптації має значно ширший спектр функцій, ніж просто пристосування, і включає в себе:

- функцію попередження, тобто механізм адаптації повинен передбачати систему різноманітних заходів, які повинні запобігати появі та прояву небажаних явищ або процесів;

- функцію нейтралізації, тобто механізм адаптації повинен передбачати систему заходів, які здатні максимально звузити спектр дії наявних негативних факторів, максимально деактивувати дію негативних чинників, і т.д.;

- функцію трансформації, тобто механізм адаптації повинен передбачати систему заходів, які здатні трансформувати процеси негативної синергетичної природи в позитивні процеси;

- функцію стимулювання, тобто механізм адаптації повинен передбачати систему заходів, які здатні розвивати прогресивні тенденції і процеси.

Таким чином, туризм у місті за своєю природою значно відрізняється від туризму в інших типах дестинацій. Метою міського туризму в основному є об'єкти,



пов'язані не з традиційним пасивним відпочинком, а з освітою, навчанням, діловими поїздками тощо. Об'єкти туризму в місті концентруються в одному або декількох районах, що викликає в них проблему надлишкового тиску на міську і туристичну інфраструктуру. Формування успішної місцевої політики в туризмі можливо тільки в рамках ефективного управління. Причому така політика повинна включати в себе не тільки заходи щодо розвитку туризму в місті, а й механізм адаптації міста до цього явища.

#### Список використаних джерел

1. Destination / Oxford English Dictionary. URL : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/destination>.
2. Tourism in Europe European Parliament resolution of 27 September 2011 on Europe, the world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe (2010/2206(INI)) / EUR-Lex. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1482662166158&uri=CELEX:52011IP0407>.
3. Destination Management & Quality Programme. Conceptual Framework / World Tourism Organization. URL : <http://destination.unwto.org/content/conceptual-framework-0>.
4. Морозов М., Коль О. Дестинация — важнейший элемент туризма // Туризм: практика, проблемы, перспективы. 1998. № 1. С. 8–10.

Надійшла до редакції 01.12.2016

#### Щепанский Э. В. Организационно-экономический механизм адаптации городской дестинации к условиям туризма

*Выяснена необходимость теоретического анализа взаимосвязи таких больших систем как «туризм» и «город». Определена сущность понятия «дестинации», обоснованно признаки и классификационные виды городской дестинации, а также основные задачи, которые ставятся перед городом в сфере туризма. Определены факторы, которые оказывают позитивное и негативное влияние на городскую дестинацию, а также особенности размещения достопримечательностей и туристической инфраструктуры. Проведен анализ значимости влияния факторов на городскую дестинацию, в частности по таким блокам, как экономика, общество, культура, экология и городская среда. Определен алгоритм формирования адаптивности городской дестинации, который состоит из восьми взаимосвязанных этапов, а также доказано комплексный характер организационно-экономического механизма адаптации городской дестинации к условиям туризма, который раскрывается через такие его функции, как: предупреждение, нейтрализация, трансформация и стимулирование.*

**Ключевые слова:** туризм, город, механизм, организационно-экономический механизм, адаптация, дестинация.



**Shchepanskyi, E. V. Organizational-Economic Mechanism of Adaptation to Urban Tourism Destinations Conditions**

*The necessity of a theoretical analysis of the relationship of such large systems as «tourism» and «city» is explored. The essence of the concept of «destinations» reasonably features and classification types of urban destinations and the main tasks that relate to the city in tourism. The factors that have a positive and negative impact on urban destinations, and especially placing attractions and tourist infrastructure have been defined. The analysis of the significance of the influence of factors on urban destinations has been carried out, including spheres such as economics, society, culture, environment and urban environment. Defined algorithm formation adaptability city destinations, which consists of eight interrelated stages and proved complex nature of organizational and economic mechanism of adaptation to the conditions of urban tourism destinations that are revealed through his functions as the prevention, neutralization, transformation and promotion.*

**Keywords:** *tourism, city, mechanism, organizational and economic mechanism, adaptation destinations.*

